

Regioniškumo principo raiška mokyklų tinklo pertvarkoje ir pasekmės kaimo vaikų socialinei gerovei

Audronė JUODAITYTĖ,
Daiva MALINAUSKIENĖ,
Rasa POCEVIČIENĖ,
Erika MASILIAUSKIENĖ
Šiaulių universitetas

Pagrindinės sąvokos: *kaimo vaikų socialinis mobilumas, socialinė gerovė, mokyklų tinklo pertvarka, regioniškumo principas.*

Ivadas

Siekiant kokybiško ir visuotinai prieinamo švietimo Lietuvoje nuo 1999 metų pradėta mokyklų tinklo pertvarka (MTP). Esminiais šiuolaikinės visuomenės iššūkiais, paskatinusiais mokyklų tinklo pertvarką Lietuvoje, dažniausiai įvardijami tokie: *globalizacija, informacijos sprogimas, sparti kaita, visuomenės išsiskaidymas / stratifikacija*. Šių iššūkių kontekste sureikšminamas socialinis ir kultūrinis švietimo vaidmuo. Be to, akcentuojama, jog *visuomenė gali atliepti minėtus iššūkius tik tuomet, kai šalies švietimo sistema nėra statiška, o atvirkščiai – jai būdingas nuolatinis atsinaujinimas ir ji yra pajėgi parengti išsilavinusius žmones*. Viena iš tokios sistemos sukūrimo sąlygų yra įvardijamas racionalus mokyklų tinklas šalies regionuose, ypač probleminiuose, nes tai leidžia veiksmingiau panaudojant lėšas sustiprinti švietimo kokybę.

Šalies švietimo politiką formuojančiuose dokumentuose pažymima, kad mokyklų tinklo pertvarka yra grindžiama dviem principais: materialųjų ir žmogiškųjų išteklių racionalių valdymu. Manoma, kad tokia reorganizacija laiduotų kiekvienam moksleiviui mokymosi visą gyvenimą galimybes, būtų socialiai teisinga ir prieinama. Tuo siekiama kokybiškų ugdymo paslaugų, skatinančių pilietinės visuomenės kūrimąsi regionuose. Tačiau visos socialinės-kultūrinės strateginės mokyklų tinklo reorganizavimo prielaidos Lietuvos Respublikos švietimo dokumentuose yra tik deklaruojamos, o viešajame politiniame diskurse vyrauja kitokie prioritetai, būtent – finansiniai, ekonominiai.

Neatkreiptas dėmesys į regioniškumo specifiką, ypač teritorinės (kaimo) bendruomenės lygiu, kuri yra „civilizuotos veiklos, nesvarbu, kokia ji būtų: komercinė, politinė ar dvasinė – pagrindas“ (Shuman 1998, 180). Anot Palmiros Jucevičienės, „bendruomenė remiasi vidiniais ir išoriniais ištekliais, taip pat – paslaugų

kokybe ir socialiniu kapitalu“ (2008, 5). Kai yra apeliuojama į bendruomenę, tuomet atsiranda galimybės paveikti bendruomeniškumą, leidžiantį įvairioms visuomenės grupėms dalyvauti kuriant socialinių, kultūrinių, tarp jų ir švietimo, paslaugų tinklą teritorijoje. Norint įtraukti bendruomenę į jai reikšmingų sprendimų priėmimą, pasak Gary Chanano (1999), yra būtina kokybiška informacija bei aukšto lygio viešumas priimant sprendimus.

MTP Lietuvoje keliamas esminis tikslas – *vaiko, kaip švietimo paslaugų vartotojo, gerovė, kuri siejama su tokių uždavinių įgyvendinimu*: „patogiai pasiekiamą, jauki, gerai aprūpinta mokymosi priemonėmis mokykla, stiprūs mokytojai, modernūs jų darbo metodai, mokyklų bendradarbiavimas ir palankios tolesnio mokinio mokymosi galimybės“ (*Mokyklų tinklo pertvarkos metodinės rekomendacijos* 2004). Šie uždaviniai liudija, kad pamatinė MTP ideologija grindžiama socialiniais-kultūriniais ir finansiniais-ekonominiais prioritetais, kurie dar buvo aktualizuojami ir tuo, jog nepakanka tik formaliųjų dokumentų; siekiant išlaikyti minėtų prioritetų dermę, būtina, jog kiekvienas MTP dalyvis siektų užtikrinti švietimo kokybę, jo prieinamumą bei lygias galimybes. Tačiau jau priimant pirmuosius politinius sprendimus dėl MTP ypač buvo apeliuojama į tai, jog svarbu atlikti konkretaus regiono situacijos analizę, prognozuoti demografinius to regiono pokyčius, derinti regioninės ir valstybinės politikos tikslus, vietos bendruomenės poreikius bei finansavimo galimybes. Visa tai liudija, jog *finansinei-ekonominei regiono ir valstybės politikai vykdant MTP teko pagrindinis vaidmuo, o socialiniai-kultūriniai atitinkamo regiono poreikiai, jų tenkinimo sąsajos su ten esančia ugdymo institucija – mokykla, tapo antraeilium MTP planu*. Tai leidžia teigti, jog nacionalinis MTP modelis nepakankamai buvo grindžiamas galimybių studija, finansinių sąlygų kaitos analize, Europos švietime vykstančiais globalizacijos procesais, teritorijoje esančių mokyklų konkurencine aplinka, joje vyraujančiomis vertybėmis.

Socialinės ir švietimo politikos dermės aktualumas

Vykstanti švietimo reforma dėl tinklo pertvarkos ypač palietė kaimo vaikus, lėmė jų socialinio mobilumo slenksčius, nes neįvyko atitinkamų pokyčių socialinėje politikoje ir neatsirado specializuotų socialinių ir švietimo programų šios teritorinės grupės vaikams, kuri ypač paveiki socialinei atskirčiai.

Socialinės ir švietimo politikos dermės *nepakankamumas* turėjo įtakos atokiose Šiaurės Lietuvos regiono teritorijose gyvenančių kaimo vaikų socialinio mobilumo slenksčių atsiradimui ir įveikimo strategijoms. Įvairių tyrimų pagrindu galima teigti, kad kaimo vaikai ypač tapatinasi su gyvenamąja teritorija, o jų migracija į kitas teritorijas ne tik lemia socialinio mobilumo slenksčius, bet ir sąlygoja etninio tapatumo praradimą. Tai intensyviai vyksta paribio teritorijose (Lietuva-Latvija, Lietuva-Baltarusija, Lietuva-Lenkija), todėl, nesusidarius tinkamoms sąlygoms teritorijoje lankyti švietimo įstaigas, dalis kaimo vaikų atsisako šių paslaugų, pereina į mokyklas, kurios yra kitų šalių teritorijose, t. y. arčiau namų. Tokiu būdu atsiranda naujų iššūkių nacionaliniam saugumui ir ankstyvųjų žmogiškųjų išteklių išsaugojimui regionų kaimo teritorijose.

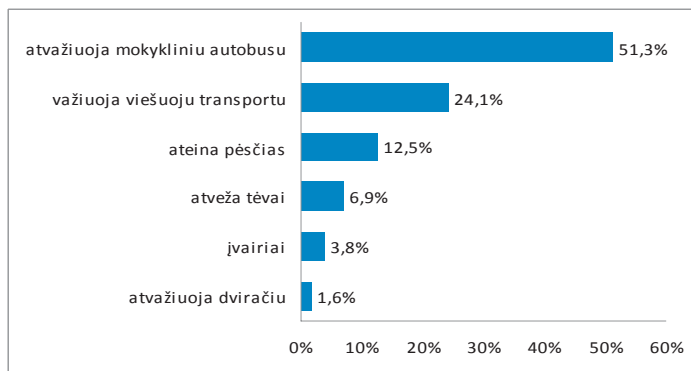
Pertvarkos vykdomos ir užsienio šalyse, tačiau, skirtingai nei Lietuvoje, ten nuolat atliekami įvairaus pobūdžio tyrimai, apimantys kaimo teritorijose gyvenančių vaikų grupes. Siekiama nustatyti ankstyvojo žmogiškojo kapitalo pasiskirstymo galimybes įvairiose ekonominės, socialinės gerovės (o ypač žemo ekonominio lygio) teritorijose ir regionuose. Tuo tarpu Lietuvoje atliekami tyrimai yra labiau orientuoti į bendrojo lavinimo mokyklų ir gimnazijų tinklo santykį mieste, jose teikiamų paslaugų kokybę, tėvų įtaką vaikų apsisprendimui, pasirenkant vienokio ar kitokio tipo švietimo įstaigą. Taip pat atliekami tyrimai, nustatantys mokinių kultūrinių edukacinių poreikių tenkinimą švietimo sistemoje (K v i e s k i e n ė, I n d r a š i e n ė, P e t r o n i e n ė 2007), mokinių socialinių komunikacinių kompetencijų, įgyjamų mokykloje, turinį ir kokybę, o ypač visuotinio kompiuterinio raštingumo srityje. Tačiau nėra tiriamos kaimo teritorijose teikiamų švietimo paslaugų kokybės ir prieinamumo sąsajos su vaikų socialinės atskirties ir mobilumo tendencijomis ir socialinės gerovės programų prieinamumu. Nors kaimo vaikų apskaita vykdoma (pvz., Akmenės rajone važinėjantys ar atvežami į mokyklą vaikai, gyvenantys kaimo teritorijoje, sudaro 1/5 bendro rajono mokinių skaičiaus, Kretingos – beveik 1/2), tačiau daugumoje dokumentų šie vaikai, kaip atskira, specifinių ugdymo(si) poreikių turinti grupė, yra minimi tik atskiruose punktuose arba apskritai nėra išskiriami kaip tokia grupė. Todėl tikėtina, kad jų atžvilgiu nėra vykdoma ir atitinkama prioritetinga politika, sprendžiant neformaliojo švietimo, socialinės paramos teikimo ir kt. klausimus.

Tyrimo *tikslas* – ištirti mokyklų tinklo pertvarkos pasekmes kaimo vaikų (mokyklinio amžiaus), gyvenančių atokiose Vakarų ir Šiaurės Lietuvos teritorijose, socialinei gerovei regioniškumo principo raiškos kontekste.

Tyrimo bazė ir imtis. Tyrimas buvo atliktas Akmenės, Telšių, Kretingos ir kt. rajonuose. Dalyvavo 333 5–12 klasių mokiniai iš Vakarų ir Šiaurės Lietuvos rajonų, kuriuose po MTP buvo uždarytos kaimo mokyklos ir vaikams taikoma pavėžėjimo paslauga.

Tyrimo rezultatai. Siekiant ištirti mokyklų tinklo pertvarkos pasekmes kaimo vaikų (mokyklinio amžiaus), gyvenančių atokiose Vakarų ir Šiaurės Lietuvos teritorijose, socialinei gerovei regioniškumo principo raiškos kontekste, buvo atliktas empirinis tyrimas. Tekste jo rezultatai analizuojami pagal respondentams sudaryto klausimyno diagnostinius blokus. Prie paveikslų nurodomas atsakiusiųjų į atitinkamą anketos klausimą skaičius, nuo kurio ir skaičiuoti santykiniai dažniai.

Atvykimo į mokyklą ir iš jos būdai. Respondentų atsakymai liudija tai, kad dauguma jų naudojami pavėžėjimo paslauga (žr. 1 paveikslą).

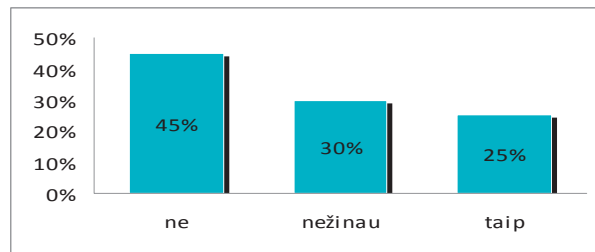
1 pav. Atvykimo į mokyklą ir iš jos būdai (n = 244)

Kaip matome, dauguma respondentų į mokyklą atvyksta mokykliniu autobusu (51,3 proc.), ketvirtadalis atvažiuoja viešuoju transportu (24,1 proc.), 6,9 proc. mokinių atveža tėvai. Taigi, daugiau nei 80 procentų mokinių, vykdami į mokyklą, naudojami įvairaus transporto paslaugomis.

Kelionės į mokyklą ir iš jos trukmė. Analizuojant kelionės į mokyklą ir iš jos trukmę, ji buvo išskaidyta į keturis etapus: kelionė iš namų iki autobuso stotelės, kelionė transporto priemone iki mokyklos, kelionė transporto priemone iš mokyklos iki stotelės ir kelionė nuo stotelės iki namų. Duomenų analizė akivaizdžiai parodė, kad daugumai respondentų kelionė iš namų iki stotelės trunka 5–10 minučių, o kelionė transporto priemone iki mokyklos nuo 10 iki 30 minučių, t. y. iš viso į mokyklą ir atgal didelė dalis mokinių keliauja nuo 15 iki 45 minučių. Kai kuriems mokiniams ši kelionė kasdien užtrunka net iki 75–80 minučių. Per savaitę tai sudaro 375–400 minučių, arba 6 valandas ir 15–40 minučių. Tai reiškia, kad kiekvieną savaitę beveik vieną darbo dieną vaikai praleidžia keliaudami į mokyklą ir iš jos. Tą laiką jie galėtų skirti kitiems dalykams: poilsiui, mokymuisi, dalyvavimui neformaliojo švietimo užsiėmimuose ar savo kompetencijų, aktualių jų socialiniam mobilumui dabar ir ateityje, tobulinimui.

Pastebėta, kad toliau nuo mokyklos gyvenantys mokiniai dėl transporto problemų, darbų gausos namų ūkyje, tinkamos aprangos neturėjimo dažniau praleidžia pamokas.

Mokinių dalyvavimas MTP ir sprendimai dėl adaptavimosi sąlygų mokykloje. Į šio bloko klausimus atsakinėjo tik tie mokiniai, kurie perėjo mokytis į dabartinę mokyklą iš uždarytos kaimo mokyklos. Socialinio mobilumo aspektu ypač svarbu yra aktyvus įvairių bendruomenės narių ir grupių dalyvavimas visuomenės ar atskirų jos gyvenimo aspektų pertvarkos procesuose. Kadangi MTP buvo kaip tik toks procesas, tikslinga buvo pasižiūrėti, kaip mokiniai, kuriuos tiesiogiai palietė MTP, o ypač dėl to vykęs kaimo mokyklų uždarymas, dalyvavo MTP politikos procesuose. Buvo domėtasi, ar mokiniai turėjo galimybę išreikšti nuomonę dėl anksčiau jų lankytos mokyklos uždarymo (žr. 2 paveikslą) ir kokius nuogąstavimus dėl būtinumo pereiti mokytis į „naują“ mokyklą jie pareiškė.

2 pav. Galimybė išreikšti nuomonę dėl anksčiau lankytos mokyklos uždarymo (n = 182)

Respondentų teigimu, galimybė išreikšti nuomonę dėl anksčiau lankytos mokyklos uždarymo pasinaudojo tik 25 proc. mokinių, 45 proc. ja nepasinaudojo, o net 30 proc. teigia nežinoję apie tai. Tai leidžia daryti prielaidą, kad mokiniai nebuvo aktyvūs MTP procesų dalyviai, o remiantis kitų respondentų grupių nuomone, kad jie apskritai buvo eliminuoti iš šių procesų. Mokiniais, perėjus mokytis į „naują“ mokyklą, kilo tokio pobūdžio problemų: dėl pailgėjusio buvimo mokykloje laiko (71,6 proc.), miego trūkumo dėl anksti atvykstančio autobuso (69,2 proc.), neturėjimo, ką veikti po pamokų, kol bus galima vykti namo (65,7 proc.), ribotų galimybių dalyvauti neformaliojo ugdymo(si) užsiėmimuose mokykloje ir už jos ribų (63,7 proc.). Šie vaikai taip pat turėjo adaptavimosi problemų, kurių egzistavimas reiškia, kad beveik trečdalis, o kai kuriais atvejais ir daugiau vaikų negali aktyviai dalyvauti mokyklos gyvenime, nesijaučia joje saugūs ir nėra priimami kaip kitokie vaikai. Jie turi ribotas galimybes dalyvauti neformaliojo ugdymo(si) užsiėmimuose mokykloje ir už jos ribų (63,7 proc.), nes nespėja, ir mokykloje organizuojamuose renginiuose (57,5 proc.), nes gyvena toli nuo mokyklos, dėl ilgai trunkančios kelionės į mokyklą ir iš jos (52,5 proc.), sumažėjusio laiko bendravimui su draugais (56,5 proc.), laiko stokos dalyvauti vaikų visuomeninėse organizacijose (50,8 proc.). Tai, savo ruožtu, riboja šių kaimo vaikų socialinio mobilumo galimybes.

Kaimo vaikų kultūrinio identiteto išsaugojimo sąlygos ir galimybės. Viena iš būtinų nacionalinio saugumo, ryšio su gyvenamąja ir darbo aplinka užtikrinimo sąlygų yra atitinkamo kultūrinio identiteto įgijimas ir išsaugojimas. Turintis pakankamai stipriai išvystytą savą prigimtinių, šiuo atveju kaimo žmogaus, kultūrinį identitetą žmogus jaus stipresnį ryšį su savo gyvenamąja aplinka, didesnę poreikį ne emigruoti, siekiant išspėsti socialines ekonomines problemas, o ieškoti šių galimybių tobulinant ir keičiant savo gyvenamąją aplinką, įgyjant naujų kompetencijų.

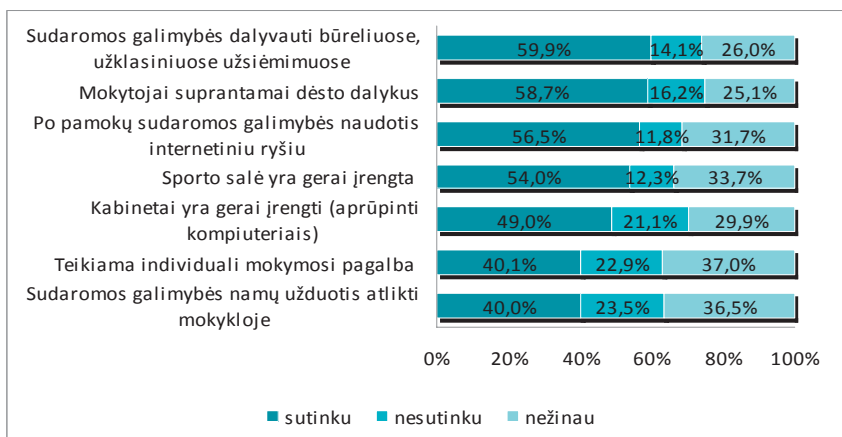
Siekiant išsiaiškinti, ar uždarytų kaimo mokyklų mokiniai, po MTP perėję mokytis į didesnes miestų ir miestelių mokyklas, turi galimybių išsaugoti savo, kaip kaimo vaiko, kultūrinį identitetą dabartinėje mokykloje, buvo klausama, kiek jų, kaip kaimo vaikų, kaip mokinių, kurių gyvenamoji vietovė yra nutolusi nuo mokyklos ir kuriems dėl šių priežasčių kyla įvairių problemų (pvz., vėlavimas dėl pavėžėjimo trukdžių, namų darbų neatlikimas ir pan.), situacija yra suprantama ir

pateisinama kitų mokyklos bendruomenės narių: mokytojų, kitų mokinių ir pan.

Į klausimą, *Ar būni mokytojų ir klasės draugų suprastas, kai tenka vėluoti į mokyklą arba praleisti pamokas dėl įvairių priežasčių*, mokiniai nurodė, kad retai arba niekada tokio supratimo jie nesulaukia dėl: kontrolinių darbų baimės (46,0 proc. ir 32,2 proc.), ūkio darbų namuose (52,0 proc. ir 25,3 proc.), tolimo atstumo iki mokyklinio autobuso ar stotelės (39,1 proc. ir 28,3 proc.), neatliktos mokyklinės užduoties, kurios vaikas nesuprato (42,4 proc. ir 25,9 proc.).

Tikėtina, kad dėl šių ir panašių problemų kaimo vaikai ir patys nesiekia išsaugoti savo kaip kaimo vaikų išskirtinumo, o yra linkę „tapti“ tokie kaip ir kiti bendramoksliai. Kai kuriose anketose tai buvo netgi tiesiogiai įvardyta (pvz., *nesu aš JOKS kaimo vaikas*). Daugiau nei trečdalis (33,8 proc.) respondentų teigimu, kaimo vaikai nesieja savo ateities su gyvenimu kaime. Natūralu, kad tokiu atveju šie vaikai nesistengia stiprinti savo prigimtinių kultūrinių identitetą, o tai, savo ruožtu, gali skatinti migracines jų nuostatas, kelti atitinkamas grėsmes regiono ir šalies žmogiškiesiems ištekliams.

Sąlygos kaimo vaikams siekti geresnių mokymosi rezultatų. Vertinant kaimo vaikams sudaromas sąlygas „naujoje“ mokykloje siekti geresnių mokymo(si) rezultatų, matyti, kad nors 23,1 proc. apskritai nepateikė atsakymo į šį klausimą, dauguma atsakiusių pagal visus respondentams pateiktus kriterijus įvardijo, kad tokios sąlygos yra sudaromos (žr. 3 paveikslą).

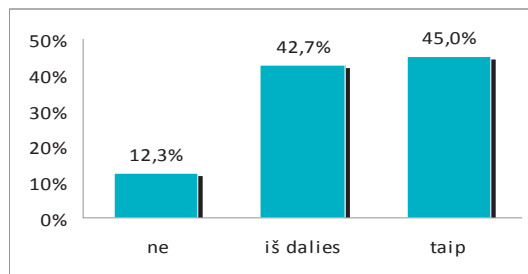
3 pav. Sąlygos kaimo vaikams siekti geresnių mokymosi rezultatų (n = 262)

Tačiau pagal kai kuriuos kriterijus trečdalis (pvz., sudaromos galimybės dalyvauti būreliuose, užklasinuose užsiėmimuose, mokytojai suprantamai dėsto dalykus, po pamokų sudaromos galimybės naudotis internetiniu ryšiu, gera materialinė dabartinės mokyklos bazė (gerai įrengta sporto salė, kabinetai aprūpinti kompiuteriais), o kai kur net pusė respondentų (pvz., teikiama individuali mokymosi pagalba, sudaromos galimybės namų užduotis atlikti mokykloje) nepateikė pozityvaus vertinimo dabartinėje mokykloje jiems sudaromų sąlygų siekti geresnių moky-

mo(si) rezultatų. Norėtuši priminti, kad kaip tik tokių sąlygų sukūrimo didesnėje mokykloje idėja buvo grindžiamas nedidelių kaimo mokyklų uždarymas.

Tyrimas parodė, kad blogiausiai mokiniams sekasi kalbos (lietuvių, anglų, rusų) ir tikslieji mokslai (matematika, fizika, chemija). Pagrindinių dalykų mokymo(si) problemos ateityje gali apriboti kaimo mokinių mokymosi aukštojoje mokykloje galimybes.

Socialinių paslaugų vaikams kokybė ir turinys mokykloje. Viena iš tokių paslaugų yra mokinių pavėžėjimo organizavimas.

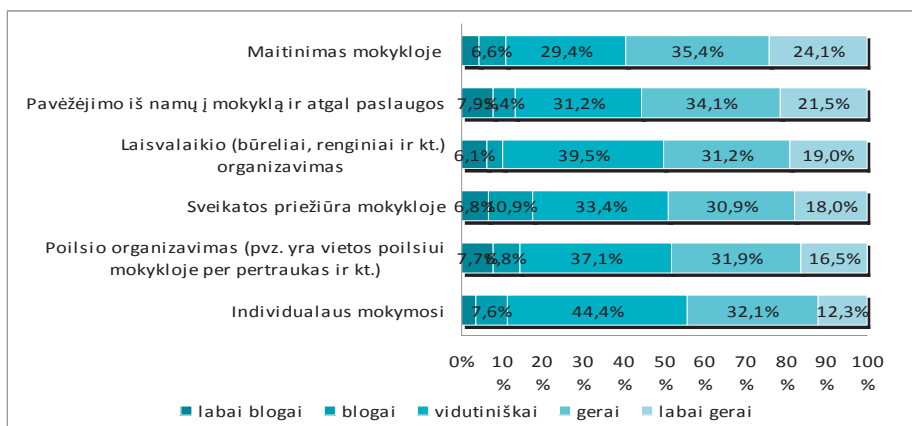
4 pav. Pavėžėjimo į / iš mokyklą (-os) organizavimo vertinimas (n = 309)

Palankiai pavėžėjimo paslauga respondentų vertinama dėl saugumo laukiant autobuso (76,0 proc.), dėl to, kad autobuso vairuotojas išleidžia reikiamoje stotelėje (75,8 proc.), dėl laiku atvykstančio autobuso (73,9 proc.), trumpo kelio iš namų iki autobusų stotelės (73,2 proc.), neilgo laukimo autobusų stotelėje (70,1 proc.). Pastarieji veiksniai tam tikra prasme yra suprantami, nes, kaip buvo minėta, dauguma mokinių į mokyklą ir iš jos keliauja mokykliniu autobusu, todėl tikėtina, kad mokyklos stengiasi pagal galimybę (kiek tai yra jų prerogatyva) šią paslaugą užtikrinti geriau, ypač kelyje į mokyklą. Tačiau paslaugos kokybę menkina tai, kad po pamokų autobuso jau tenka ilgiau laukti (tik 49,3 proc. mokinių teigia, kad ilgai laukti nereikia, tikėtina, kad tai yra aukštesniųjų klasių mokiniai). Kadangi, kitų respondentų grupių teigimu, mokyklos dažniausiai turi vieną autobusą, tikėtina, kad po pamokų yra organizuojamas vienas reisas, o tai reiškia, kad žemesniųjų klasių mokiniai turi laukti, kol pamokos pasibaigs vyresniesiems. Taip pat 28,8 proc. mokinių teigia, kad autobuso vairuotojas nereaguoja į jų prašymus, o 24,5 proc. vaikų autobuse net patiria patyčias. Tik penktadalis mokinių yra vienaip ar kitaip globojami tėvų: stotelėje laukia tėvai ar kiti vaikui artimi asmenys (21,2 proc.), iki autobusų stotelės atveža tėvai (22,6 proc.).

Socialinio pedagogo paramos teikimas. Analizuojant mokykloje dirbančių specialistų buvimo ir jų teikiamos pagalbos situaciją, akivaizdu, kad mokyklose dažniau dirba socialiniai pedagogai (84,7 proc.) nei psichologai (43,5 proc.), tačiau ir jų kai kuriose mokyklose pasigendama: socialinio pedagogo (15,3 proc.), psichologo (56,5 proc.). Socialiniai pedagogai ir psichologai (kur jie yra) sprendžia labiau tipines mokymosi, santykių su įvairiomis socialinėmis grupėmis ir pan. problemas,

tačiau mažai dalyvauja (bent taip teigia mokiniai) sprenddami specifines iš uždarytų kaimo mokyklų atėjusių mokytis į dabartinę mokyklą ar pavėžėjimo paslaugą gaudančių mokinių problemas. Pvz., socialinis pedagogas netarpininkauja dėl individualaus mokymo(si) galimybių namuose gavimo (87,6 proc.), nekonsultuoja būrelių pasirinkimo klausimais (83,2 proc.), nepadeda spręsti problemų dėl pavėžėjimo grafiko (80,7 proc.), iškilus problemoms nesilanko mokinio namuose (75,9 proc.), nemoko ir nepadeda spręsti konfliktų su mokytojais, tėvais (70,8 proc.). Psichologas taip pat nekonsultuoja dėl gebėjimo derinti užsiėmimų laiką pamokose ir būreliuose (86,1 proc.), nepadeda įveikti didelės mokyklos baimės (76,4 proc.), nekonsultuoja dėl problemų bendraujant su tėvais (72,7 proc.) ar dėl problemų santykiuose su mokytojais, klasės auklėtoju (70,3 proc.). Tuo tarpu psichologo teikiamos paramos dažniausiai pasigendama dėl gebėjimo derinti užsiėmimų laiką pamokose ir būreliuose ugdymo (86,1 proc.), mokyklos baimės įveikimo (76,4 proc.), problemų bendraujant su tėvais sprendimo (72,7 proc.), problemų santykiuose su mokytojais, klasės auklėtoju sprendimo (70,3 proc.).

Kaimo vaikams mokykloje teikiamos socialinės pagalbos kokybės vertinimas. Respondentų buvo paprašyta įvertinti kaimo vaikams mokykloje teikiamos socialinės pagalbos kokybę (žr. 5 paveikslą).

5 pav. Kaimo vaikams mokykloje teikiamos socialinės pagalbos kokybės vertinimas (n = 317)

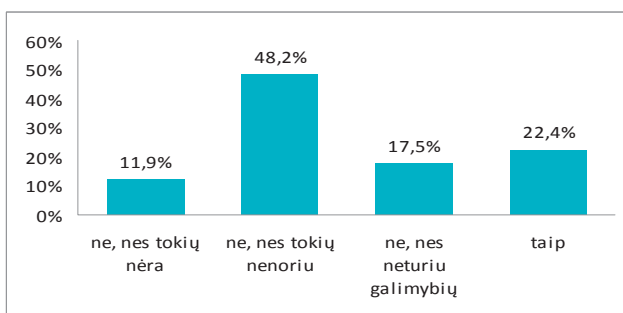
Analizuojant šiuos vertinimus, matyti, kad dauguma paslaugų buvo įvertintos, kaip geros ar vidutiniškos. Palankiau vertinamos maitinimo mokykloje (ypač jaunesniųjų mokinių, $p < 0,05$), pavėžėjimo paslaugos. Labiau vidutiniškai nei gerai vertinamos tokios paslaugos, kaip laisvalaikio (būreliai, renginiai ir kt.) organizavimas (39,5 proc.), sveikatos priežiūra mokykloje (33,4 proc., beje, net 10,9 proc. respondentų nurodė, kad šią paslaugą vertina blogai), poilsio organizavimas (pvz., yra vietos poilsiui mokykloje per pertraukas ir kt.) (37,1 proc.), individualaus mokymosi (44,4 proc.).

Sąlygos socialinio mobilumo ugdymuisi. Tyrimo rezultatų analizė rodo, kad

mokiniai dalyvauja įvairiuose būreliuose, tik netaisiai: sporto (11,1 proc.), meniniuose (20,4 proc.), kituose (5,7 proc.). Galimybės pasirinkti norimą būrelį yra didesnės tiems mokiniams, kurie gyvena arčiau mokyklos, o gyvenantys toliau turi mažiau galimybių pasirinkti norimą būrelį. Tai, savo ruožtu, mažina šių mokinių socialinių kompetencijų, taip pat ir aktualių socialiniam mobilumui, ugdymo(si) galimybes.

Dalyvavimas neformaliajame ugdyme ir savivaldoje bei vaikų visuomeninių organizacijų veikloje. Nors dauguma (79,9 proc.) tyrime dalyvavusiųjų teigė, kad jie turi galimybę pasirinkti norimą būrelį, tačiau savo dalyvavimą vaikų visuomeninių organizacijų veikloje (pvz., skautai ir kt.) vertino saikingai (žr. 6 paveikslą).

6 pav. Dalyvavimas vaikų visuomeninių organizacijų veikloje (n = 303)

Tai, kad daugiausiai (48,2 proc.) respondentų nurodė, kad tokiose organizacijose nedalyvauja, nes nenori, gali būti traktuojama ir tuo, kad joms paprasčiausiai nelieta laiko ar kad artimiausioje jų aplinkoje tokių organizacijų nėra. Tai įvardija 17,5 proc. mokinių – „ne, nes neturiu galimybių“. Tuo tarpu remdamosi teorijos ir praktikos analize, galėtume teigti, kad dalyvavimas įvairiose visuomeninėse organizacijose (tuo labiau jau mokykliniais metais) ypač pozityviai veikia įvairių vaiko kompetencijų ugdymą(si), jų socialinio dalyvavimo aktyvumą, taip pat ir jų socialinį mobilumą ateityje.

Išvados

1. Mokslinės literatūros, mokyklų tinklo pertvarkos dokumentų, empirinių tyrimų duomenų antrinė analizė ir atliktas tyrimas leidžia teigti, kad vykdant MTP pagrindinis vaidmuo teko finansinei-ekonominei regiono ir valstybės politikai, o socialiniai-kultūriniai atitinkamo regiono poreikiai, jų tenkinimo sąsajos su ten esančia ugdymo institucija – mokykla, tapo antraeilium MTP dalyku. Tai rodo, jog nacionalinis MTP modelis nepakankamai buvo grindžiamas galimybių studija, finansinių sąlygų kaitos analize, Europos švietime vykstančiais globalizacijos procesais, teritorijoje esančių mokyklų konkurencine aplinka, joje vyraujančiomis vertybėmis.

2. Mokiniai nebuvo aktyvūs MTP procesų dalyviai, tačiau ir pertvarkytoje mokykloje jie negali aktyviai dalyvauti mokyklos gyvenime, nesijaučia saugūs, nėra sudaromos sąlygos jų prigimtiniam identitetui išlaikyti ir puoselėti.

3. Pertvarkytoje mokykloje mokiniai akcentavo tokias problemas: patyčios, smurtas mokykloje, negalėjimas dalyvauti / nedalyvavimas klasės, mokyklos mokinių aktyve, nesutarimai su klasės draugais ir pan.

4. Tai paneigia geresnių ugdymui(si) sąlygų pertvarkytoje mokykloje sudarymo siekius: sąlygos buvo siejamos tik su mokytojų kompetencijomis ir materialine mokyklų baze. Nepaisomi kaimo bendruomenės poreikiai, neatsižvelgiama į vaikų prierašumą gyvenamajai teritorijai, žmogiškųjų išteklių pasiskirstymą skirtingu Lietuvos regionų teritorijose.

Literatūra

- Chanan 1999 – Gary Chanan, *Regeneration and sustainable communities*, London: Community Development Foundation.
- Jucevičienė, Jucevičius, Bagdonas 2008 – Palmira Jucevičienė, Robertas Jucevičius, Antanas Bagdonas, *Projektas „Kaunas – besimokantis miestas“*, Kaunas.
- Juodaitytė, Malinauskienė, Masiliauskienė, Pocevičienė 2011 – Audronė Juodaitytė, Daiva Malinauskienė, Erika Masiliauskienė, Rasa Pocevičienė, *Socialinės, švietimo politikos dermės nepakankamumo veiksnių įtaka kaimo vaikų socialiniam mobilumui*. Tyrimo ataskaita, Šiauliai: Šiaulių universitetas.
- Kvieskienė, Indrašienė, Petronienė 2007 – Giedrė Kvieskienė, Valdonė Indrašienė, Ona Petronienė, *Lėšų, skirtų pažintinei veiklai bendrojo lavinimo mokyklose, panaudojimo efektyvumas*. Tyrimo ataskaita, Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
- Mokyklų tinklo 2004 – Mokyklų tinklo pertvarkos metodinės rekomendacijos*, Vilnius: Homo liber.
- Shuman 1998 – Martin Shuman, *Going local creating self-reliant communities in a global age*, New York: Free Press.

Audronė Juodaitytė, Daiva Malinauskienė, Rasa Pocevičienė, Erika Masiliauskienė

Regioniškumo principo raiška mokyklų tinklo pertvarkoje ir pasekmės kaimo vaikų socialinei gerovei

S a n t r a u k a

Pagrindinės sąvokos: *kaimo vaikų socialinis mobilumas, socialinė gerovė, mokyklų tinklo pertvarka, regioniškumo principas.*

Atokiose Šiaurės Lietuvos regiono teritorijose gyvenančių kaimo vaikų socialinio mobilumo slenksčius ir įveikimo strategijas lėmė socialinės ir švietimo politikos dermės nepa-

kankamumas. Lietuvoje sociologiniuose tyrimuose daugiausiai dėmesio skiriama šių vaikų kolektyvinio tapatumo problemų tyrimams. Pastebėta, kad būtent kaimo vaikai ypač tapatinasi su gyvenamąja teritorija, o jų migracija į kitas teritorijas ne tik lemia socialinio mobilumo slenksčius, bet ir etninio tapatumo praradimą. Tai intensyviai vyksta paribio teritorijose (Lietuva-Latvija, Lietuva-Baltarusija, Lietuva-Lenkija), todėl, nesusidarius tinkamoms sąlygoms teritorijoje lankyti švietimo įstaigas, dalis kaimo vaikų atsisako šių paslaugų, pereina į mokyklas, kurios yra kitų šalių teritorijose, t. y. arčiau namų. Tokiu būdu atsiranda nauji iššūkiai nacionaliniam saugumui ir ankstyvųjų žmogiškųjų išteklių išsaugojimui regionų kaimo teritorijose. Mokslinės literatūros, mokyklų tinklo pertvarkos dokumentų, empirinių tyrimų duomenų antrinė analizė ir atliktas tyrimas leidžia teigti, jog vykdamas MTP pagrindinis vaidmuo teko finansinei-ekonominei regiono ir valstybės politikai, o socialiniai-kultūriniai atitinkamo regiono poreikiai, jų tenkinimo sąsajos su ten esančia ugdymo institucija – mokykla, tapo antraeilium MTP dalyku. Mokiniai nebuvo aktyvūs MTP procesų dalyviai, o ir pertvarkytoje mokykloje jie negali aktyviai dalyvauti mokyklos gyvenime, nesijaučia saugūs, nesudaromos sąlygos jų prigimtiniam identitetui išlaikyti ir puoselėti. Tyrimas paneigia geresnių ugdymui(si) sąlygų pertvarkytoje mokykloje sudarymo siekius: sąlygos siejamos tik su mokytojų kompetencijomis ir materialine mokyklų baze. Nepaisomi kaimo bendruomenės poreikiai, neatsižvelgiama į vaikų prierašumą gyvenamajai teritorijai, žmogiškųjų išteklių pasiskirstymą skirtingų Lietuvos regionų teritorijose.

**Audronė Juodaitytė, Daiva Malinauskienė, Rasa Pocevičienė,
Erika Masiliauskienė**

Manifestation of Principle Regionalism in School Network Reorganization and Consequences for Rural Children's Social Welfare

S u m m a r y

Keywords: *social mobility of rural children, social welfare, school network reorganization, principle of regionalism.*

The insufficiency of the harmony of social and educational policy has had the influence on the thresholds for social mobility and overcoming strategies of rural children who live in far districts of Northern Lithuania. In sociological research in Lithuania the most attention is paid to the investigations of these children's as a group identity. It could be observed that rural children have the great feeling of identification with the area of residence, and their migration to other territories not only has influence on the thresholds of their social mobility, but also influence the lack of their ethical identity. These processes are quite intensive in boundary territories (Lithuania-Latvia, Latvia-Byelorussia, Lithuania-Poland). For this reason, if there are no possibilities to enter educational institutions in this territory, part of rural children refuse educational service in Lithuania and enter schools which are near by, but in the territory of other countries. All of this brings new challenges for national

safety and preserving of early human resources in rural regions. On the basis of the analysis of scientific literature, documents of school network reorganization, second analysis of empirical data and the research it is possible to confirm that during the school network reorganization the main attention was paid to financial-economical policy of the region and state. The social-cultural needs of the corresponding region, the interfaces between the realization of these needs and the educational institution in this region – school – have become the secondary plan of school network reorganization. Pupils were not the active participants of the processes of school network reorganization, and in the reorganized school they have no possibilities to take active participation in school life too, they do not feel themselves safe, there are no possibilities to keep and develop their natural identity. The research denies the aim to create the better educational conditions in reorganized school. These conditions were related with the teachers' competencies and the material base of school. The needs of the rural community were not respected; the rural children's relations with the area of residence, the distribution of human resources in different regions in Lithuania were not taken into account.

Audronė JUODAITYTĖ,
Daiva MALINAUSKIENĖ,
Rasa POCEVIČIENĖ,
Erika MASILIAUSKIENĖ
*Edukologijos katedra
Šiaulių universitetas
P. Višinskio g. 25
LT-76351 Šiauliai
[etmc@cr.su.lt; malinauskai@splius.lt;
rasa.pocevicienne@gmail.com;
erika.masiliauskiene@gmail.com]*